

RELAȚIILE DINTRE ROMÂNIA ȘI AUSTRO-UNGARIA ÎN ANII 1908—1914
(Principalele aspecte care explică despărțirea României de Austro-Ungaria
în momentul izbucnirii primului război mondial)

ION GHEORGHIU

Pe baza tratatului de alianță încheiat în octombrie 1883 între Austro-Ungaria și România, — la care a aderat imediat Germania și apoi (în 1888) Italia, tratat reînnoit în mai multe rînduri pînă în 1913¹ — cercurile politice din România au avut strînse relații cu puterile centrale și au colaborat în multe împrejurări pe arena europeană, în special în problemele privind sud-estul Europei.

Aceste relații foarte strînse dintre cercurile oficiale din România și Austro-Ungaria erau mult îngreuiate de existența unor puternice contradicții, care deveneau tot mai evidente și care făceau ca alianța dintre cele două state să nu fie de lungă durată. Pe lîngă faptul că alianța dintre guvernul român și austro-ungar făcea imposibilă desăvîrșirea unității naționale a statului român prin unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România, principala cauză care a contribuit în ultimă analiză la ruperea relațiilor româno-austro-ungare a fost politica tot mai apăsătoare pe care o duceau guvernânții de la Budapesta față de românii transilvăneni, nedorința acestora de a face concesii popoarelor asuprite. Începînd din anul 1905, guvernânții maghiari — pentru care ideea realizării statului unitar devenise o dogmă — au dezlănțuit un nou val de opresiune. În primul rînd, guvernânții maghiari au continuat cu și mai multă perseverență politica de colonizare, începută la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Deoarece aceste măsuri li se păreau insuficiente, guvernânții de la Budapesta au elaborat totodată odioasa lege Apponyi din anul 1907, prin care urmăreau desființarea chiar și a acelor puține școli confesionale române și înlocuirea lor cu școli de stat, a căror limbă de predare să fie exclusiv limba maghiară². Cum era și de așteptat, această politică a provocat o puternică indignare în opinia publică din România.

Aceasta nu era favorabilă, în același timp, nici politicii economice a Austro-Ungariei, care nu o dată a pus atîtea piedici pentru multe produse din

¹ Textul tratatului dintre România și Austro-Ungaria, protocoalele de aderare a Germaniei și Italiei, ca și textul tratatelor reînnoite, se găsesc în lucrarea dr. A. F. Pribram, *The Secret Treaties of Austria-Hungary 1878—1913*, Cambridge, 1920.

² *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Edit. Academiei, București, 1961, p. 290—291.

țara noastră. În afară de aceasta, guvernul maghiar storcea taxe excesiv de ridicate pentru trecerea vapoarelor cu mărfuri românești prin canalul de la Porțile de Fier, ceea ce l-a făcut pe D. A. Sturdza, șeful guvernului român, să se gândească la necesitatea răscumpărării acestui canal de către statele riverane³.

În urma insistențelor repetate din partea României, în septembrie 1908 au început la Viena tratative în vederea încheierii unei noi convenții comerciale româno-austro-ungare, care urma să înlocuiască pe cea din 1893. Tratativile întâmpinau însă dificultăți serioase, din cauză că delegații austriaci s-au opus lărgirii importului de vite din România în imperiul dualist. Dându-și seama de consecințele grave pe care le-ar fi putut avea ruperea acestor tratative asupra relațiilor politice româno-austro-ungare, guvernul de la Viena, profitând de criza guvernamentală prin care trecea monarhia habsburgică, au cerut amânarea tratativilor până în luna ianuarie 1909. Reluate la București pe cale diplomatică, tratativele româno-austro-ungare n-au făcut nici un fel de progrese și după câteva săptămâni au fost din nou întrerupte. Guvernul român a declarat atunci în formă ultimativă că, dacă cererile românești nu vor fi îndeplinite, el va denunța vechea convenție⁴. În urma acestor presiuni, guvernul austro-ungar a trimis în martie 1909 o delegație numeroasă la București, care a încheiat convenția cerută.

Politica dusă de cercurile guvernante austro-ungare față de România a nemulțumit într-atît opinia publică românească, încît în toamna anului 1908 au avut loc o serie de întruniri în cadrul cărora vorbitorii au cerut guvernului să ia măsuri pentru apărarea intereselor naționale ale țării și au început să-și pună întrebarea dacă n-ar fi fost mai rațional ca România să-și schimbe cursul politicii externe și să caute o apropiere de Rusia.

Politica de alianță cu Austro-Ungaria începuse să fie criticată chiar și în parlament, și, ceea ce este foarte semnificativ, nu numai de către reprezentanți ai opoziției, ci mai cu seamă de unii liberali. La rîndul ei, opinia publică se arăta alarmată de tot mai dese zvonuri despre existența unei convenții militare româno-austro-ungare, care ar fi putut tîrî România în război alături de Imperiul habsburgic. Șeful guvernului român și regele însuși se simțeau jenați de această atmosferă și, pentru a liniști opinia publică, au publicat, la scurtă vreme după anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria, o dezmințire oficială în care se arăta că aceste zvonuri erau o insinuaare răuvoitoare, că nu exista vreo convenție militară nici cu Austro-Ungaria, nici cu alt stat, că România era liberă în acțiunile sale.

Starea de sîpîrit din România n-a rămas neobservată de guvernele puterilor centrale, care au căutat orice prilej pentru a distrage atenția opiniei publice românești. Printre acțiunile întreprinse în vederea realizării acestui scop se numără primirea deosebită făcută la Viena moștenitorului tronului

³ Arhiva de politică externă a Rusiei, fond Politarhiv (în continuare se va cita prescurtat Arh. P.E.R. — P.), 1907, dos. 683, f. 404—408 (Giers către Gubastov, 29 august 1907).

⁴ Arh. P.E.R. — P., 1909, dos. 689, f. 653 (Giers către Isvolski, 18 febr. 1909).

României, prințului Ferdinand, care a fost trimis în toamna anului 1908 pentru a saluta în numele regelui Carol I pe împărat cu ocazia jubileului, și vizitele făcute în România în anul 1909 de kronprințul german și de moștenitorul tronului austro-ungar, arhiducele Francisc-Ferdinand. Aceste vizite, ca și evenimentele din primăvara anului 1909, legate de criza bosniacă, când Germania a făcut o puternică demonstrație de forță împotriva Rusiei, au avut o mare influență în România. La 7 august (st. n.) 1909, Kiderlen-Wächter, ministrul Germaniei la București, raporta la Berlin că: „prin întreg guvernul liberal sufla un vânt mai prielnic pentru Tripla Alianță decât înainte”⁵.

Pînă la urmă, aceste vizite n-au dat rezultatele scontate, deoarece la vechile contradicții dintre România și puterile centrale au început să se adauge altele noi, legate îndeosebi de refuzul Austro-Ungariei și Germaniei de a-și însuși cererea guvernului român care dorea modificarea graniței de sud a Dobrogei în cazul când Bulgaria, dezlănțuind un război împotriva Turciei, s-ar fi mărit considerabil. Este știut că, după proclamarea independenței și regatului bulgar în toamna anului 1908, cererile politice din Bulgaria așteptau un prilej favorabil pentru a ajunge la un război cu Turcia.

Urmărind să folosească pe guvernânții bulgari împotriva Serbiei, puterile centrale nu numai că au recomandat cercurilor guvernante din România să adopte o atitudine de neutralitate în cazul unui război turco-bulgar, dar au căutat să realizeze o apropiere între România și Bulgaria. Însă șeful guvernului român, I. I. C. Brătianu, care l-a înlocuit pe D. A. Sturdza în primele zile ale anului 1909, era dominat, după expresia lui N. Iorga, de „ideea fixă” că „România are de profitat dintr-un război turco-bulgar” și, socotind că o Bulgarie mare „ar pune în umbră România”, dorea o eventuală modificare a graniței de sud a Dobrogei⁶. România, pronunțându-se pentru o politică de pace în Balcani, s-a declarat pînă în 1908 adepta statu-quoului. În momentul când cercurile guvernante bulgare tindeau să încalce printr-un război victorios împotriva Turciei acest statu-quo, să strice echilibrul balcanic, cum spuneau oamenii politici români, a apărut ideea unei modificări a graniței dobrogene, delimitată în anul 1878.

Dorind să obțină și consimțămîntul puterilor centrale aliate în vederea realizării acestui scop, Brătianu a făcut în vara anului 1909 o călătorie la Viena și la Berlin. Cancelarul Austro-Ungariei, baronul Aehrenthal, a dat un răspuns evaziv la această cerere. El l-a sfătuit pe I. I. C. Brătianu să păstreze o strînsă legătură cu puterile centrale în cazul ivirii unor complicații în Balcani și numai după aceea să-și prezinte cererile. Cancelarul Germaniei a fost mai categoric cu premierul român și a spus că chestiunea modificării graniței pe care o ridică România nu era de actualitate. Ion I. C. Brătianu nu a fost satisfăcut cu aceste declarații și la înapoiere spre București s-a oprit din

⁵ *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871—1914. Sammlung der diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes...* (în continuare se va cita prescurtat *Die Grosse Politik*), vol. 27, partea I, Berlin, 1927, doc. 9 758, p. 200.

⁶ N. Iorga, *Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, București, 1932, p. 58.

nou la Viena în septembrie 1909, pentru a-l întreba pe Aehrenthal dacă România, în cazul unei măririi a Bulgariei în Macedonia, poate să conteze, că va fi ajutată de Austro-Ungaria și de Germania să obțină modificarea graniței sudice⁷. Acesta a promis o apărare efectivă a României împotriva Bulgariei, dar, ca și cancelarul german, a respins categoric cererea premierului român. La sfârșitul lunii ianuarie 1910, Ion I. C. Brătianu a făcut o nouă vizită la Viena pentru a determina puterile centrale să revină asupra atitudinii adoptate de ele în vara anterioară. Dar, ca și mai înainte, lui Brătianu i s-a spus că, dacă România va întreprinde o acțiune în acest sens va face aceasta pe risc propriu⁸.

Profitând de nemulțumirile opiniei publice românești față de Austro-Ungaria, Antanta, care urmărea mai de mult să producă disensiuni în relațiile României cu Imperiul habsburgic, și-a intensificat eforturile în vederea îndepărtării României de Tripla Alianță. Ministrul afacerilor externe al Rusiei, Sazonov, care l-a înlocuit în 1910 pe Izvolski, s-a interesat îndeaproape de România. Sazonov a scris în memoriile sale că „una din primele probleme“ care i-au atras atenția în tot timpul cât a condus politica externă a Rusiei a fost și aceea a relațiilor cu România. În scopul de a-și apropia România, Sazonov a întreținut strânse legături cu ministrul României la Petersburg și a dat dispoziții lui Giers să lucreze în sensul „de a crea relații foarte confidențiale“ atât cu societatea românească, cât și cu guvernul român. Totodată, Sazonov a indicat miniștrilor săi din străinătate să întrețină cele mai strânse relații cu miniștrii români acreditați în diferitele țări ale Europei⁹. În același sens a acționat și diplomația franceză, care-și dădea seama că românii puneau mare preț pe originea lor latină, că „Parisul era — după cum se exprima regina Maria mai târziu — Mecca oricărui român“¹⁰.

Acțiunile diplomaților Antantei au fost favorizate în foarte mare măsură de tendința unor miniștri din guvernul liberal, în frunte cu premierul Ion I. C. Brătianu, de a profita de evenimente și de a nu mai urma, ca pînă atunci, politica impusă de puterile centrale. Această tendință a șefului guvernului român l-a făcut pe ministrul Rusiei la București, Giers, să raporteze în câteva rînduri la Petersburg că Brătianu era înclinat a urma „o politică națională independentă“.

Imediat după alegerea lui Ion I. C. Brătianu ca șef al guvernului liberal, Giers scria lui Izvolski, ministrul afacerilor externe al Rusiei, că premierul român „este străin de vreo influență din afară. El nu este educat în Germania și partizan al ei, ca predecesorul său. În el noi vom găsi pe bărbatul de stat... care se conduce exclusiv de interesele patriei sale, așa cum le înțelege el, și nu

⁷ *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik von der bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsbruch 1914* (în continuare se va cita prescurtat *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*), vol. II, doc. 1731, p. 459.

⁸ *Die Grosse Politik*, vol. 27, partea I, doc. 9 764, p. 217.

⁹ S. Sazonov, *Les années fatales. Souvenirs de... ancien ministre des Affaires étrangères de Russie (1910—1916)*, Paris, 1927, p. 111 și 114.

¹⁰ Maria, regina României, *Povestea vieții mele* (în românește de Mărgărita Miller-Verghy), vol. III, ed. 2, București, 1936, p. 354.

de influențele venite din afară”¹¹. Încă din 1908, Kiderlen-Wächter „surprinsese la viitorul șef al Partidului liberal intenția sa de a da o nouă orientare politicii românești. Cancelarul Bülow își manifestă și dânsul îngrijorarea în privința primejdiei care poate să survină din partea «grupului șovinist al Brătienilor»”¹².

În anii 1908—1910 Antanta câștigase destui aderenți în rîndurile opiniei publice din România, pe care s-ar fi putut sprijini în viitor dacă evenimentele internaționale i-ar fi fost favorabile. Pentru moment însă nu se putea vorbi de o cotitură radicală în politica externă a României, deoarece, după cum remarcă Giers, activitatea lui Brătianu era „supusă controlului puternic al regelui”, care, deși manifestase în ultimii ani „o mai mare independență față de influențele străine”, „nu renunța ușor la tradiții...”¹³. De altfel chiar și Brătianu, care promovase în ultima vreme o politică de apropiere față de Rusia, putea ușor, „în cazul izbucnirii vreunor animozități” ruso-române, să trădeze sentimentele sale amicale¹⁴.

Acțiunea începută de puterile Antantei în vederea îndepărtării României de Tripla Alianță a fost și mai mult îngreuiată de venirea la conducerea țării, în ultimele zile ale anului 1910, a guvernului conservator condus de P. P. Carp. Atît șeful guvernului, cît și ministrul afacerilor externe, Titu Maiorescu, erau partizani hotărîți ai alianței cu puterile centrale. Reprezentanții Antantei își dădeau bine seama de starea de lucruri care se crease în țara noastră o dată cu venirea conservatorilor. La 2/15 martie 1911, Giers raporta ministrului afacerilor externe al Rusiei, Sazonov, că în privința atragerii viitoare a României către Rusia „a intervenit o lîncezeală care cu siguranță se va prelungi atîta timp cît vor sta la conducere Carp și Maiorescu, ambii partizani convinși ai apropierii României de Tripla Alianță”¹⁵.

În ciuda acestor condiții defavorabile, Rusia a continuat eforturile în vederea atragerii opiniei publice din România. Ziarele rusești publicau articole prin care se făcea o propagandă susținută în vederea unei alianțe între România și Rusia, îndreptată în contra Austro-Ungariei¹⁶. În același sens a acționat și Franța, care, pentru a avea mai mulți sorți de izbîndă în acțiunea pe care și-o propusese — de a îndepărta România de alianța germano-austro-ungară —, a început să facă cunoscut la București că guvernul francez va sprijini unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România.

Roadele acestei activități n-au întîrziat să se arate, căci, după cum relatează Al. Em. Lahovary, ministrul României la Paris, „sentimentele francezilor față de România și de politica sa deveneau tot mai încrezătoare și cordiale, înțelegîndu-se că divergențele dintre interesele noastre și acelea ale Triplei

¹¹ Arh. P.E.R. — P., 1908, dos. 689, f. 641 (Giers către Isvolski, 8 ian. 1909).

¹² Sterie Diamandi, *Galeria oamenilor politici*, București, f. a., p. 67.

¹³ Arh. P.E.R. — P., 1909, dos. 689, f. 728 (Giers către Isvolski, 3 oct. 1909).

¹⁴ *Ibidem*, f. 668—672 (Giers către Isvolski 17 mart. 1909).

¹⁵ *Ibidem*, 1911, dos. 693, f. 927—928 (Giers către Sazonov, 2 mart. 1911).

¹⁶ Cf. Al. Marghiloman, *Note politice 1897—1924*, vol. I, București, 1927, p. 117.

Alianțe căpătau un caracter tot mai accentuat și nu puteau să nu influențeze pînă la urmă politica viitoare a României¹⁷. În timpul crizei marocane, presa tuturor partidelor burghezo-moșierești din România nu și-a putut ascunde simpatia pentru Franța. Însărcinatul cu afaceri al Austro-Ungariei la București, contele Czernin, raporta la 26 august/7 septembrie 1911 la Viena că „în cazul unui război germano-francez simpatiile poporului român se vor găsi în tabăra franceză”¹⁸. La rîndul său, regele Carol I, vorbind despre rezultatul acțiunilor guvernului rus, atrăgea atenția puterilor centrale că este „neobișnuit de serioasă primejdia unei întoarceri a opiniei publice a țării către Rusia”¹⁹.

Primul război balcanic a fost un moment de mare încercare pentru relațiile româno-austro ungare. La începutul războiului, guvernul român a adoptat o politică de expectativă, declarînd că, atîta vreme cît nu va fi vorba de „schimbări teritoriale”, „România va păstra o strictă neutralitate”²⁰. În același timp, din declarațiile guvernului român reieșea că, în cazul cînd în Balcani vor avea loc transformări favorabile Bulgariei, guvernul bulgar va trebui să ajungă la o înțelegere cu România în privința unei modificări a graniței din sudul Dobrogei. Guvernul român se aștepta ca aliata sa Austro-Ungaria să intervină la Sofia și să determine pe guvernantii bulgari să acționeze în această direcție. Dar, contrar așteptărilor guvernului român, Austro-Ungaria, care ducea o politică de menajare a Bulgariei, nu a acționat la Sofia așa cum ar fi dorit guvernantii români. Aceasta a avut repercusiuni foarte vizibile asupra relațiilor dintre România și Austro-Ungaria, atacurile presei române împotriva Austro-Ungariei, care se semnalaseră și cu alte prilejuri, devenind din ce în ce mai violente. Îngrijorat oarecum, ministrul Austro-Ungariei la București, Fürstenberg, și-a luat sarcina să lămurească guvernul de la Viena asupra stării de spirit din România și să ceară o acțiune hotărîtă în favoarea acesteia. „Dacă monarhia va continua să tacă — scria Fürstenberg la Viena încă la 19 octombrie/1 noiembrie 1912 — acest fapt va fi considerat ca o amară dezamăgire, ca o lipsă de interes care nu poate să aibă decît un efect foarte nefavorabil asupra relațiilor noastre cu România”²¹.

Două săptămîni mai tîrziu, la 1/14 noiembrie 1912, Fürstenberg trimitea un nou raport la Viena, în care spunea îngrijorat: „Astăzi nu este încă prea tîrziu și multe s-ar mai putea îndrepta. Pe lealitatea factorilor care au de spus un cuvînt în țară se poate conta fără rezervă, dar nu trebuie să se ceară ceea ce nu este posibil să se obțină... Dacă astăzi Rusia... ar asigura României perspectivele unei măriti teritoriale dincolo de Carpați sau măcar una în Dobrogea... unei astfel de tentații nu ar putea să reziste nici un politician din țară. Pentru moment, libertatea de mișcare este îngredită prin tratatul nostru, dar acesta se va dovedi rezistent la orice încercare numai dacă ambii contrac-

¹⁷ A. I. E. M. Lahovary, *Regele Carol I și politica externă*, București, 1939, p. 9.
¹⁸ *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*, vol. III, doc. 2 617, p. 328.

¹⁹ N. Iorga, *op. cit.*, p. 61.

²⁰ *Cartea verde. Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acțiunea României, septembrie 1912 — august 1913*, București, 1913, doc. 1.

²¹ *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*, vol. IV, doc. 4 226, p. 744.

tanți vor trage foloase materiale de pe urma lui, altfel el nu va rămâne decât o literă moartă... Situația a devenit de așa natură, încât România pare să fie la o cotitură a politicii sale externe, și ar fi bine dacă monarhia ar arăta aliatului său în acest moment critic calea de urmat²². Ministrul Franței la București, Blondel, la rîndul său, raporta cu satisfacție la Paris, referindu-se la starea de spirit din România: „Eu nu voi mai repeta că poporul român, în marea sa majoritate, nu este favorabil unei alianțe cu Austro-Ungaria; el a urmat această politică, explicabilă poate acum treizeci de ani, dar el va fi fericit astăzi s-o abandoneze²³”.

În ciuda acestei situații și a părerilor diplomaților germani, printre care von Jagow, că „nu se va putea refuza României o rectificare de frontieră strategică în Dobrogea²⁴, Berchtold, ministrul afacerilor externe al Austro-Ungariei, acționa de așa manieră încât să-și atragă Bulgaria, pe care voia s-o folosească ca o contrapondere împotriva Serbiei, inamica sa principală în Balcani. Deși promitea guvernului român că-i va spijini „pe cale diplomatică” cererile sale, Berchtold nu se grăbea să acționeze energic la Sofia.

Diplomații Antantei au căutat să profite de situația favorabilă ce li se crease în România și, în dorința de a discredita influența puterilor centrale la București, au sprijinit încă de la început cererile guvernanților români de a participa la o eventuală conferință europeană care ar fi trebuit să discute problemele balcanice²⁵. În același timp, Rusia sfătuia cu insistență guvernul bulgar să ajungă la o înțelegere cu România, cu privire la frontiera dobrogeană²⁶. În vederea realizării României de partea Antantei, diplomația țaristă proiecta chiar realizarea unor legături de rudenie între familia regală din România și familia imperială rusă. La rîndul său, Franța sfătuia Rusia să îndrepte greșelile săvîrșite în 1878 și să facă României concesii la Prut pentru a accelera desprinderea guvernanților români de puterile centrale.

Întorsătura care se produsese în România în ceea ce privește relațiile româno-austro-ungare nu putea să nu aibă repercusiuni asupra oamenilor politici de la Viena. Aceștia au trimis la 16/29 noiembrie 1912 în misiune specială în România pe generalul Conrad von Hötendorf, fost șef al statului-major al armatei austro-ungare, cu intenția de a determina guvernul român să nu mai trateze cu reprezentanții Rusiei, deosebit de amabili în ultima vreme, dar și cu gîndul de a lega România printr-o convenție militară și chiar de a întări alianța politică, a cărei scadență se apropia. Menținerea României în alianța cu Austro-Ungaria era considerată ca absolut necesară în acel moment, cînd războiul balcanic amenința să se transforme într-unul european.

²² *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*, vol. IV, doc. 4 418, p. 871.

²³ *Documents diplomatiques français (1877—1914)*, s. 3, vol. IV, doc. 489, p. 498.

²⁴ Gen. G. A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria. 1910—1913*, București, 1936, p. 244.

²⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe a Republicii Socialiste România (în continuare se va cita prescurtat Arhiva M.A.E.), fond 71, 1900—1919, litera B, dos. 11, f. 92 (*Raportul lui Al. Em. Labovary de la Paris din 16/29 noiembrie 1912*).

²⁶ *Ibidem*, fila 170 (*Telegrama lui Nano din Petersburg de la 22 noiembrie/5 decembrie 1912*).

Deși în cursul discuțiilor cu generalul austriac regele Carol I a promis fără rezerve că România va lua parte la un război european „ca un aliat credincios al Austro-Ungariei”²⁷ și deși între generalul Al. Averescu, șeful marelui stat-major român, și generalul Conrad von Hötendorf a fost semnată o convenție militară care prevedea un plan comun de mobilizare în eventualitatea unui război contra Rusiei și Serbiei²⁸, Austro-Ungaria nu era totuși prea sigură de România. Guvernanții de la Viena erau îngrijorați mai ales pentru că diplomația rusă, care nu privea cu ochi buni vizita făcută în România de generalul austriac²⁹, a încercat imediat să pareze lovitura austro-ungară prin trimiterea la 27 noiembrie/10 decembrie 1912 a marelui duce Nicolae Mihailovici într-o misiune pe lângă regele Carol I.

În ciuda angajamentelor guvernanților români față de Tripla Alianță și a faptului că regele Carol I nu și-a ascuns față de ducele Rusiei gândul că el n-ar fi putut participa niciodată la război împotriva altui Hohenzollern³⁰, Antanta câștiga în România pe zi ce trecea tot mai mulți aderenți (printre care Take Ionescu și Ion I. C. Brătianu), ceea ce îl făcea pe Blondel, ministrul Franței la București, să raporteze în câteva rânduri la sfârșitul anului 1912 și începutul anului 1913 că „forturile de apărare” ale Triplei Alianțe din România se aflau deja în mâinile asediatorului fortăreței, adică în mâinile Antantei³¹.

Această situație începuse să pună pe gânduri diplomația vieneză, dar, întrucât aceasta urmărea de mai multă vreme să atragă guvernul bulgar de partea Triplei Alianțe, nu se hotăra să sprijine cu mai multă hotărâre cererile românești referitoare la granița dobrogeană. Pe de altă parte, Austro-Ungaria socotea că întărirea Românilor în Balcani ar fi contribuit la intensificarea luptei de elibere națională a românilor din Transilvania, și de aceea urmărea ca prin atragerea de partea sa a guvernului bulgar să realizeze acel echilibru de care avea nevoie pentru a împiedica această luptă.

Cercurile conducătoare germane nu împărtășeau întru totul politica austro-ungară în Balcani. Diplomația germană se temea că regele Carol I nu-și va mai putea impune politica sa de aliată cu puterile centrale dacă cererile cercurilor conducătoare românești nu erau satisfăcute. De aceea cancelarul german a declarat la 30 decembrie 1912/12 ianuarie 1913 ministrului român la Berlin, Al. Beldiman, că va face tot ce-i stă în putință ca să dea satisfacție guvernului român, iar la începutul lunii ianuarie 1913 subsecretarul de stat a dat instrucțiuni ambasadorului german de la Londra „să insiste asupra necesității ca toate puterile în interesul general... să facă a se pricepe la Sofia urgența de a ajunge la o înțelegere cu România”³².

²⁷ *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*, vol. IV, doc. 4 719.

²⁸ Conrad (Feldmarschall), *Aus meiner Dienstzeit. 1906—1918*, vol. II, Viena—Berlin—Leipzig—München, 1922, p. 363—364.

²⁹ Arhiva M.A.E., fila 141 (*Telegrama lui Diamandy de la Roma din 19 noiembrie/2 decembrie 1912*).

³⁰ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 324.

³¹ *Documents diplomatiques français*, s. 3, vol. V, doc. 67.

³² Arhiva M.A.E., fond 22, Berlin 1905—1913, nenumerotat (*Telegrama lui Al. Beldiman din 4/17 ianuarie 1913*).

Mergînd pe această linie, în cursul lunii ianuarie 1913, împărații Austro-Ungariei și Germaniei, ca și cancelarul german, au manifestat față de șeful guvernului român, Titu Maiorescu, și față de regele Carol I o amabilitate deosebită, care a culminat cu vizita la București a prințului Eitel Friedrich, al doilea fiu al lui Wilhelm al II-lea³³. În ciuda aversiunii care începuse să iasă în evidență în România față de Austro-Ungaria, regele Carol I și Titu Maiorescu, partizanii cei mai înfocați ai puterilor centrale, s-au hotărît la începutul anului 1913 să prelungească alianța cu aceasta. Tratatul, care urma să fie valabil pînă în 1920 și apoi prelungit din 6 în 6 ani, a fost semnat în mare taină, la București, de Titu Maiorescu și de Fürstenberg la 23 ianuarie/5 februarie 1913. Prelungirea tratatului (pe care trebuia să-și mai pună semnătura împăratul Austro-Ungariei și regele Carol I și la care trebuia să adere Germania și Italia) dovedea că Titu Maiorescu și regele erau hotărîți să nu rupă cu politica tradițională de alianță cu puterile centrale.

Dar, pentru a determina Viena să sprijine cu mai multă hotărîre revendicările guvernului român față de Bulgaria, Titu Maiorescu a încercat un moment să amîne contrasemnarea tratatului de alianță româno-austro-ungar de către regele Carol I. În același timp, și Ion I. C. Brătianu, șeful Partidului liberal aflat în opoziție, arăta ministrului Germaniei la București că „în România se va cere o altă orientare a politicii... dacă prestigiul României nu va fi asigurat în acel moment cu ajutorul Triplei Alianțe”³⁴.

Însă diplomația vieneză a folosit drept răspuns cele mai grosolane amenințări, ipunînd în vedere lui Titu Maiorescu că Austro-Ungaria ar fi putut face și altă politică decît cea „românofilă”, una care ar fi servit mai bine interesele ei³⁵. Fürstenberg — „foarte excitat, de culoare trandafirie la față”, după cum s-a exprimat Titu Maiorescu — a declarat premierului român că a amîna definitivarea tratatului de alianță constituie un șantaj, că împăratul nu putea admite așa ceva și că România va pierde orice simpatie în Austro-Ungaria. El a comunicat totodată că a primit de la Viena tratatul semnat de împărat³⁶. În fața acestor presiuni, tratatul de alianță cu Austro-Ungaria a fost imediat semnat și de regele Carol I, fără a i se fi făcut guvernului român vreo promisiune formală că cererile sale vor fi satisfăcute. Germania a aderat la acest tratat la 13/26 februarie, iar Italia la 14/27 februarie 1913.

Cu toate că diplomații Triplei Alianțe reușiseră cu destulă ușurință să smulgă (în foarte mare secret însă, deoarece în afară de rege și de Titu Maiorescu nu știa nimeni de prelungirea tratatului) semnăturile de care aveau nevoie, totuși ei își pierduseră o bună parte din influența de altădată.

³³ Titu Maiorescu, *Incordarea politică înaintea conflictului cu Bulgaria. Din însemnările zilnice ale lui...* în „Convorbiri literare”, LXIV (1913), februarie, p. 144—146; vezi și *Arhiva M.A.E.* fond. 22, Berlin, 1905—1913, nenumerotat (*Telegrama lui Al. Beldiman de la 23 ianuarie/5 februarie 1913*).

³⁴ *Die Grosse Politik*, vol. 34, partea I, doc. 12 830, p. 359 (*Telegrama lui Waldthausen către Ministerul de Externe din 29 ianuarie/11 februarie 1913*).

³⁵ N. Iorga, *Supt trei regi...*, p. 140.

³⁶ Titu Maiorescu, *op. cit.*, în „Convorbiri literare”, p. 149.

Însuși Fürstenberg s-a văzut obligat să raporteze ministrului afacerilor externe, Berchtold, că monarhia habsburgică a pierdut simpatia a 30% din opinia publică românească și că pentru a salva restul trebuia să se promită satisfacerea revendicărilor cercurilor conducătoare din România³⁷.

În legătură cu prelungirea tratatului de alianță româno-austro-ungar, trebuie avut în vedere faptul că în acel moment guvernul țarist, care până atunci avusese o atitudine favorabilă față de România și anunțase că în cazul unui conflict bulgaro-român va rămâne neutru, porni deodată un atac energetic împotriva guvernului român, amenințându-l că în caz de război nu se va da în lături să sprijine Bulgaria printr-o acțiune militară. În nota ambasadei ruse de la Paris din 17/30 ianuarie 1913 se arăta că Rusia niciodată „nu va admite ruperea cu forța a unei părți din teritoriul bulgar”³⁸, iar Sazonov, ministrul de externe al Rusiei, spunea ministrului României la Petersburg, Nanu, la 18/31 ianuarie 1913 că, dacă România va ataca Bulgaria, „guvernul imperial nu va mai fi stăpîn pe situație față de clocotirea lumii slave...”³⁹.

Între timp, din cauză că delegații Bulgariei și României n-au putut ajunge la un acord în cursul tratativelor pe care le-au purtat la Londra și Sofia, guvernele celor două țări au hotărît să accepte propunerea engleză ca diferendul dintre ele să fie rezolvat în cadrul unei conferințe a ambasadorilor marilor puteri ce urma să aibă loc la Petersburg.

În așteptarea deschiderii lucrărilor conferinței de la Petersburg, diplomația germană și-a luat sarcina de a demonstra la Viena inutilitatea și chiar riscul pentru Tripla Alianță de a atrage Bulgaria. După părerea diplomației germane, pentru Tripla Alianță ar fi fost mai avantajoasă atragerea Serbiei și Greciei, care împreună cu România ar fi adus după sine și Turcia. La 20 februarie/5 martie 1913, împăratul Wilhelm al II-lea nota următoarele pe un raport primit de la Viena: „Sînt de părere că combinația Serbia-România-Grecia, sub conducerea Austriei, este mai naturală și mai bună; și aceasta deoarece la o astfel de combinație va adera și Turcia, mai curînd decît la una bulgară. În felul acesta, Austria ar avea o influență preponderentă asupra cel puțin trei țări slave din Balcani, care ar putea forma sub egida sa un cerc de fier în jurul Bulgariei”⁴⁰.

În timpul conferinței ambasadorilor marilor puteri de la Petersburg, spre deosebire de Germania, care a sprijinit fără rezerve cererea guvernului român de a obține pe seama Bulgariei Silistra, Austro-Ungaria a condiționat cedarea Silistrei de obținerea unei compensații pentru Bulgaria. Reprezentantul Austro-Ungariei a cerut drept compensație pentru Bulgaria Salonicul, pe care trebuia să-l cedeze Grecia, sau măcar insulele Thasos și Samothrace. Deși această cerere nu a fost acceptată de ambasadorii marilor puteri (printre aceștia numărîndu-se și ambasadorul Germaniei), totuși ea a produs o mare iritare în România. Politica probulgară promovată de Berchtold, ministrul

³⁷ N. Iorga, *Supt trei regi...*, p. 139—140.

³⁸ *Documents diplomatiques français*, s. 3, vol. V, p. 375.

³⁹ *Cartea verde...*, doc. 63.

⁴⁰ *Die Grosse Politik*, vol. 34, partea a II-a, doc. 12 937, p. 462.

afacerilor externe al Austro-Ungariei, accentua pe zi ce trecea divergențele dintre România și Imperiul habsburgic.

Evenimentele care au urmat în Balcani după conferința ambasadurilor de la Petersburg au scos definitiv la iveală neconcordanța intereselor celor două țări aliate: România și Austro-Ungaria. Întrucât în acest moment începu să se contureze tendința de desfacere a alianței balcanice, foștii aliați certându-se între ei pentru împărțirea teritoriilor cucerite de la turci, România anunța că în cazul izbucnirii unui nou război în Balcani nu va mai rămâne indiferentă, dând de înțeles că va interveni împotriva Bulgariei. Austro-Ungaria însă făcea presiuni asupra României să nu se angajeze la vreo acțiune împreună cu Serbia și Grecia.

Această acțiune a guvernului de la Viena a înrăutățit în așa măsură relațiile dintre Austro-Ungaria și România, încât la 15/28 mai 1913 Fürstenberg scria următoarele: „Coarda care leagă monarhia de România este cât se poate de întinsă; va fi foarte greu de a o înnoda cum se cuvine dacă ea se va rupe”⁴¹. Cîteva zile mai târziu, la 19 mai/1 iunie 1913, Fürstenberg, raportînd despre desfășurarea lucrărilor Adunării Deputaților, care a hotărît punerea în aplicare a protocolului de la Petersburg, scria: „Din toate cuvîntările se putea constata aproape fără excepție o adîncă indispoziție împotriva monarhiei și convingerea că în cursul întregii crize Viena a pus interesele Bulgariei mai presus decît cele ale României”⁴².

Unii oameni politici români considerau ruptura dintre Austro-Ungaria și România ca definitivă în momentul încheierii păcii dintre statele balcanice și Turcia la sfîrșitul lui mai 1913⁴³. Cu toate acestea, guvernul vienez n-a renunțat la punctul său de vedere și, pentru a avea mai mulți sorți de izbîndă, a cerut guvernului german să sprijine din toate puterile acțiunile sale la București în vederea evitării unei acțiuni militare a guvernului român.

În timp ce diplomații Franței și Rusiei instigau direct pe guvernarea români împotriva Bulgariei în speranța că în felul acesta vor putea împiedica spargerea alianței balcanice la care țineau foarte mult, Berchtold, din contra, făcea eforturi aproape desperate în scopul preîntîmpinării unei eventuale intervenții armate a României și a determina guvernele de la Sofia și București să ajungă la un acord. Reproșînd guvernului german că prin atitudinea sa pasivă acesta sprijinea în mod indirect Antanta, care urmărea să mențină alianța balcanică, Berchtold își exprima teama că cercurile guvernante din România vor intra în sfera de influență a Rusiei și că în locul unei ciocniri între bulgari și sîrbi, „care-i în interesul Triplei Alianțe”, se va menține un bloc balcanic ostil Austro-Ungariei.

Diplomații germani aveau însă alte vederi în ceea ce privește atitudinea ce trebuia adoptată față de România. Ei socoteau că, pentru a susține autoritatea Regelui Carol I, zdruncinată de atitudinea fățiș antiaustro-ungară a

⁴¹ *Oesterreich-Ungarns Aussenpolitik*, vol. IV, doc. 7 189, p. 540.

⁴² *Ibidem*, doc. 7 242, p. 577.

⁴³ I. RUSU-ABRUDEANU, *Păcatele Ardealului față de sufletul vecchiului regat. Fapte, documente și facsimile*, București, 1930, p. 194.

opinie publice românești și pentru a putea folosi România ca o bază de atac în viitorul război mondial care se întrezărea, trebuia dată mână liberă guvernului român în politica lui față de Bulgaria. De aceea guvernul german s-a raliat cu destule rezerve cererii lui Berchtold. În acest sens, deosebit de semnificative erau instrucțiunile pe care Jagow, secretarul de stat al afacerilor externe al Imperiului german, le-a trimis la 17/30 mai 1913 lui Waldthausen, ministrul Germaniei la București: „Vă veți potrivi tonul în așa fel, încât să preveniți (guvernul român) împotriva unei alianțe cu Serbia, dar totodată să lăsați a întrevădea că nu voim să oprim România de a-și constata în acest moment interesele îndreptățite față de Bulgaria“⁴⁴. Aproximativ o lună mai târziu, la 13/26 iunie 1913, Jagow scria ambasadorului german de la Viena că „România este pentru Tripla Alianță singurul punct stabil și noi nu o putem împinge cu forța să se alăture Bulgariei... fără să riscăm grave pericole pentru relațiile noastre viitoare. Nu se poate cere României să-și subordoneze propriile sale interese vitale doar dușmăniei austro-sârbe“⁴⁵. Deși vorbea de interesele României, Jagow urmărea de fapt să consolideze poziția puterilor centrale la București, pentru a avea pe guvernanții români de partea lor în cazul unei conflagrații generale.

Între timp, divergențele din sînul alianței balcanice s-au accentuat tot mai mult și în noaptea de 16—17/29—30 iunie 1913 trupele bulgare au început ostilitățile celui de-al doilea război balcanic. Guvernul român a început imediat mobilizarea armatei și la 27 iunie/10 iulie a declarat război Bulgariei. Cu prilejul mobilizării armatei române a ieșit puternic la iveală curentul ostil Austro-Ungariei care s-a format în România, unde se vorbea cu tot mai multă insistență nu numai de faptul că de 30 de ani România nu a tras nici un fel de foloase de pe urma amicitiei cu Imperiul habsburgic, dar și de necesitatea emancipării românilor din Transilvania. Această stare de lucruri l-a determinat pe Blondel, ministrul Franței la București, să scrie la 21 iunie/4 iulie 1913 ministrului afacerilor externe al Franței, Pichon, că cel care nu cunoștea scopul principal al mobilizării ar fi putut să creadă că România pornea la război nu împotriva Bulgariei, ci a Austro-Ungariei⁴⁶. De altfel, după cum remarcă ceva mai târziu Take Ionescu, soldații români mobilizați se exprimaseră în sensul următor: „Trecem prin Bulgaria ca să ajungem în Transilvania“⁴⁷.

În timpul conferinței de pace de la București și în perioada imediat următoare, Austro-Ungaria și Rusia, nemulțumite de hotărârile adoptate de învingători, au susținut ideea ca această pace să fie revizuită de marile puteri în speranța de a putea salva pentru Bulgaria orașul Cavala, care a fost atribuit Greciei. Dar majoritatea marilor puteri, temându-se că revizuirea tratatului de la București ar fi putut da naștere la noi complicații, au susținut ca pacea să fie considerată ca definitivă. Cea mai activă în acest sens a fost Germa-

⁴⁴ *Die grosse Politik*, vol. 34, partea a II-a, doc. 13 347, p. 876.

⁴⁵ *Ibidem*, vol. 35, doc. 13 423, p. 62.

⁴⁶ *Documents diplomatiques français*, s. 3, vol. VII, doc. 286, p. 307.

⁴⁷ Take Ionescu, *Amintiri*, traducere de N. Baboeanu, București, 1923, p. 25.

nia⁴⁰, care urmărea să mențină România în sfera ei de influență. La 26 iulie/8 august 1913, deci încă înainte de încheierea lucrărilor conferinței de pace, kaiserul își exprima părerea că „va trebui să se facă totul pentru ca intențiile Vienei de a revizui pacea de la București să nu se realizeze“⁴⁰. Germania și Franța au reușit să neutralizeze tendințele guvernelor Rusiei și Austro-Ungariei. Sub presiunea Berlinului, guvernul austro-ungar a fost nevoit să renunțe pînă la urmă la ideea revizuirii tratatului de la București, mai ales că și guvernul de la Petersburg, ținînd seama de atitudinea Franței, care depunea eforturi pentru smulgerea României de sub influența Triplei Alianțe, a făcut același lucru.

Atitudinea adoptată de Austro-Ungaria în timpul războaielor balcanice a nemulțumit profund pe guvernanții români și, după pacea de la București — așa cum se exprima un gazetar român originar din Transilvania —, „o răceală de gheață a intervenit în raporturile dintre România și Austro-Ungaria. În zadar fusese trimis ca să le dreagă contele Czernin, amicul devotat al arhiducelui Francisc-Ferdinand, care lua locul insuficientului prinț Fürstenberg ca ministru al Austro-Ungariei la București“⁵⁰. Ziarul italian „Corriere della sera“ scria și el că „România susținuse pînă acum politica austriacă... Îndoitul război care s-a declanșat în ultimele opt luni a produs o adîncă schimbare în această situațiune...“⁵¹. Relațiile dintre Austro-Ungaria și România n-au mai putut fi îmbunătățite *, cu toate eforturile pe care le-au depus diplomații germani și austrieci. Ca urmare, propunerea făcută regelui Carol I de contele Czernin ca tratatul de alianță româno-austro-ungar să fie ratificat în mod public de parlamentul român a fost categoric refuzată⁵².

Politica de asuprire a românilor transilvăneni dusă de guvernul de la Budapesta constituia o piedică serioasă în calea diplomației, care se străduia să mențină vechile raporturi între România și Austro-Ungaria. La 24 noiembrie/6 decembrie 1913, Czernin scria ministrului afacerilor externe al monar-

⁴⁰ Arhiva M.A.E., fond 71, 1900—1919, litera B, dos. 13, f. 101 (*Telegrama din Berlin a lui A. Beldiman de la 26 iulie/8 august 1913*).

⁴⁰ *Die Grosse Politik*, vol. 35, doc. 13, p. 735.

⁵⁰ I. R u s s u - A b r u d e a n u, *op. cit.*, p. 97.

⁵¹ „Corriere della sera“, 26 iulie/8 august 1913 (în Arh. M.A.E., fond 71, 1900—1919, litera B, dos. 13, f. 189).

* Nu este lipsită de interes convorbirea pe care a avut-o Take Ionescu cu Poincaré, președintele Republicii Franceze, la 19 septembrie (st. n.) 1913, căruia ministrul român i-a spus printre altele :

— „Mi-ați pus, la 1 ianuarie, o întrebare la care atunci n-am putut răspunde. V-aduc astăzi răspunsul. Dacă războiul ar izbucni — și eu sper că omenirea va fi cruțată de o asemenea năpastă — n-ați găsi armata română în tabăra dușmanilor dv.“.

— „Ce, ați denunțat tratatul de alianță?“, mă întrebă el.

— „Nu știu nimic despre vreun tratat. Ceea ce știu însă e că armata română n-o să se găsească în tabăra dușmanilor dv. De asta sînt absolut sigur...“ (Take Ionescu, *Amin-tiri*, p. 6—7).

⁵² C. X e n i, *Take Ionescu. 1858—1922*, ed. 2, p. 298

hiei habsburgice că pentru a putea câștiga opinia publică din România era necesară o cotitură radicală a politicii austro-ungare față de românii din Transilvania, lucru pe care îl mărturisea și lui Take Ionescu⁵³. Conrad von Hötzen-dorf, șeful marelui stat-major al armatei austro-ungare, declara și el că România trebuia considerată pierdută pentru Tripla Alianță numai din cauza „exasperării provocate printre români de politica șovinistă maghiară“⁵⁴.

Diplomații germani, dându-și bine seama de atmosfera care se crease în sânul claselor stăpînitoare românești, depuneau mari eforturi pentru a menține guvernul român în sistemul Triplei Alianțe. În acest scop, ei cereau guvernanților maghiari să facă unele concesii românilor din Transilvania. Ambasadorul Germaniei la Viena primise instrucțiuni speciale ca la orice prilej să demonstreze contelui Tisza că viitorul relațiilor româno-austro-ungare va depinde exclusiv de atitudinea față de românii din Transilvania. Când împăratul Germaniei, Wilhelm al II-lea, l-a vizitat în iunie 1914 pe arhiducele Francisc-Ferdinand la Konopist, problema românilor din Transilvania a format unul din punctele cele mai importante ale discuțiilor. Moștenitorul tronului austriac, care a atacat energic politica lui Tisza, a stăruit pe lângă împărat să dea directive în sensul ca Tisza să-și modifice neapărat politica față de naționalitățile asuprite. Wilhelm i-a promis lui Francisc-Ferdinand că va da dispoziții ca toate comunicările către contele Tisza să înceapă cu cuvintele: „Domnule, găndește-te la români!“⁵⁵.

Sub presiunea diplomației germane și pentru a cunna criza internă a Imperiului habsburgic, la sfîrșitul anului 1913 și începutul anului 1914 guvernul maghiar a inițiat o politică „de adormire a luptei naționalităților, care în mod oficial erau copleșite de asigurări și promisiuni“⁵⁶, dar care în practică n-au primit absolut nimic. În luna ianuarie 1914 au început așa-numitele tratative de împăcare între contele Tisza și Comitetul executiv al Partidului național-român din Transilvania, care s-au încheiat la 5/18 februarie 1914 fără nici un rezultat. Deși Tisza a promis unele îmbunătățiri administrative și electorale, el a refuzat numirea de funcționari români în regiunile locuite de români, sub pretextul că aceasta ar constitui o „spărtură“ în unitatea aparatului funcționăresc maghiar, a refuzat să schimbe ceva în favoarea limbii române în justiție și administrație, a refuzat să modifice politica școlară și chiar a redus colegiile electorale române de la 42 la 27⁵⁷. Aceasta a făcut ca eforturile diplomației germane în scopul atenuării contradicțiilor dintre România și Austro-Ungaria să rămână zadarnice.

Tensiunea existentă în relațiile româno-austro-ungare a ușurat foarte mult sarcinile diplomației ruse și franceze, care a depus mari eforturi pentru

⁵³ *Oesterreich-Ungarns-Aussenpolitik*, vol. VII, doc. 9 052, p. 609; vezi și Take Ionescu, *Amintiri*, p. 76.

⁵⁴ I. Russu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 101.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 102.

⁵⁶ A. Oțetea, D. Berindei, E. Campus, N. Fotino și C. Mureșan, *Situația internațională și politica externă a Austro-Ungariei în primele două decenii ale sec. al XX-lea, în Destrămarea monarhiei austro-ungare 1900—1918*, Edit. Academiei, București, 1964, p. 204.

⁵⁷ *Ibidem*.

îndepărtarea României de Tripla Alianță. Succesele obținute de diplomația rusă în acest sens l-a făcut pe Isvolski, fost ministru al afacerilor externe al Rusiei, să scrie lui Sazonov la 1/14 august 1913: „Am considerat ca o capodoperă politică a dv. — și astăzi gândesc la fel — că ați separat România de Austria. Aceasta a fost întotdeauna visul meu, pe care nu l-am putut însă îndeplini sau, poate, nu am fost în stare să-l îndeplinesc”⁵⁸.

După încheierea crizei balcanice, în rîndurile cercurilor conducătoare românești își făcuse tot mai mult loc ideea că în viitor ele vor trebui să adopte o atitudine de expectativă, urmînd a-și fixa poziția în funcție de mersul evenimentelor. Mergînd pe această linie, guvernul liberal, condus de I. I. C. Brătianu (care a înlocuit pe Titu Maiorescu la începutul lunii ianuarie 1914), a început să nu mai aibă preferințe în relațiile externe numai pentru puterile centrale, ci a căutat să întrețină relații apropiate și cu Antanta. În ziua în care regele i-a dat șefului partidului liberal misiunea de a forma guvernul și i-a făcut cunoscut că tratatul româno-austro-ungar fusese de curînd reînnoit, Ion I. C. Brătianu a spus: „Eu mă îndoiesc, sire, că un guvern român ar putea să pună în aplicare acest tratat”⁵⁹.

Cercurile conducătoare din România au făcut noului ministru al Rusiei la București, Poklevski-Koziel (care a înlocuit pe Sebeko), și atașatului militar rus, Semionov, o primire atît de cordială, încît aceștia au rămas uimiți de cotitura produsă în relațiile româno-ruse. Mai mult decît atît: după sosirea lor în România, ei au fost chiar puși în curent cu existența tratatului secret dintre România și Austro-Ungaria⁶⁰.

Toate acestea au făcut pe diplomații ruși să spere că, în lupta pe care Antanta a început-o cu puterile centrale în vederea atragerii guvernului român, ea va ieși învingătoare. În iunie 1914, în timpul întrevederii țarului Rusiei Nicolae al II-lea cu regele României la Constanța, ministrul afacerilor externe al Imperiului țarist, Sazonov, a depus mari eforturi pentru a atrage guvernul român de partea Triplei Înțelegeri. Dar I. I. C. Brătianu nu era dispus a da un răspuns categoric înainte de a fi primit asigurarea că interesele naționale ale României vor fi satisfăcute și de a fi văzut dacă conjunctura generală permitea o alăturare de Antantă. La întrebarea directă pusă de Sazonov lui I. I. C. Brătianu care va fi poziția României „în cazul unui conflict armat între Rusia și Austro-Ungaria”, ministrul român a răspuns că „atitudinea României în acest caz ar depinde de împrejurările care ar fi motivat pentru Rusia recurgerea la o acțiune militară în contra Austro-Ungariei, precum și de ceea ce ar porunci în acest caz interesele României”⁶¹.

⁵⁸ *Der diplomatische Schriftwechsel Isvolski's. 1911—1914*, vol. III, Berlin, 1924, p. 243.

⁵⁹ I. Russu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 112.

⁶⁰ B. H. Виноградов, *Внешнеполитическая ориентация правящих кругов Румынии накануне первой мировой войны*, în «Новая и новейшая история», nr. 1, 1960, p. 59.

⁶¹ *Un livre noir. Diplomatie d'avant guerre d'après les documents des archives russes*, t. II, Paris, p. 379.

Așadar, în preajma izbucnirii primului război mondial, România se afla în pragul unei cotituri în ceea ce privește politica externă. Imediat după asasinarea arhiducelui Francisc-Ferdinand la Sarajevo, împăratul Austro-Ungariei scria cu îngrijorare lui Wilhelm al II-lea referindu-se la situația din România: „Mi-e penibil să mă îndoiesc de credința și de bunele intenții ale unui prieten așa de vechi cum este Carol al României, dar el însuși i-a declarat ministrului meu, în două rânduri, în cursul ultimelor luni că, ținând seama de ostilitatea opiniei publice față de noi, n-ar fi în măsură, într-un caz urgent, să răspundă obligațiilor sale prevăzute în alianță.

De altfel guvernul român încurajează pe față eforturile Ligei culturale, sprijină o apropiere de Serbia și urmărește, cu ajutor rusesc, crearea unei noi alianțe balcanice, care nu poate fi îndreptată decât contra imperiului meu”⁶².

În ciuda unor repetate cereri din partea guvernelor puterilor centrale și a împăraților lor, ultima fiind aceea a cancelarului Germaniei, Bethmann-Holweg — prin care se cerea „mobilizarea imediată a armatei române și îndreptarea ei împotriva Rusiei”⁶³ —, în România începea să se contureze un curent favorabil menținerii unei atitudini rezervate față de evenimente. La Consiliul de coroană convocat de regele Carol I la Sinaia în ziua de 21 iulie/3 august 1914, la care au participat, pe lângă membrii guvernului, și o serie de oameni politici din opoziție, reprezentanții cercurilor conducătoare românești s-au declarat aproape în unanimitate pentru o politică de expectativă. Singur P. P. Carp a sprijinit propunerea regelui Carol I, care a declarat că România era obligată, conform tratatului de alianță, să intre în război alături de Austro-Ungaria⁶⁴.

Prin neparticiparea la război alături de puterile centrale, prin adoptarea unei politici de așteptare, de expectativă cu arma la picior, România făcuse un pas hotărâtor în ceea ce privește ruperea alianței cu Austro-Ungaria. De aici înainte guvernul român se vedea dezlegat de vechile obligații, în ciuda faptului că regele continua să promită că pînă la urmă va reuși să determine guvernul a reveni asupra hotărârii adoptate la Sinaia. Guvernul român și-a fixat ulterior poziția în funcție de mersul evenimentelor și s-a aliat în cele din urmă, în 1916, cu Antanta, deoarece aceasta promitea satisfacerea dezideratului național, care era unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România.

⁶² K. Kautski, *Documents allemands relatifs à l'origine de la guerre*, t. I, Paris, 1922, p. 25.

⁶³ C. Gane, *P. P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. II, București, 1936, p. 508.

⁶⁴ Cea mai amplă relatare asupra Consiliului de coroană de la 21 iulie/3 august 1914 se găsește publicată de Georges Fotino, în „Revue des Deux Mondes”, nr. 1, august 1930.